

O PROBLÉMOCH NAŠEJ FILOZOFIE

IGOR HRUŠOVSKÝ

V poslednom čase vyšlo niekoľko článkov, v ktorých sa analyzuje a hodnotí naša filozofia a jej korene. Veľa zaujímavých postrehov a podnetov prináša najnovšie najmä štúdia *O problémoch a východiskách nášho filozofického myslenia* (Nové slovo 32/1970) z pera L. Szántóa a A. Siráckeho.

V tejto glose chcem sa stručne vysloviť k najdôležitejšej otázke, ktorou sa autori štúdií zaoberajú. Je to otázka politickej funkčnosti a spoločenskej zaangažovanosti filozofie. V štúdiu sa konštatuje, že je *nesprávne*, keď sa roku 1957 a najmä roku 1965 vyčítalo filozofii, že začala „slúžiť aktuálnym otázkam a politickoideovým potrebám“, a keď sa až príliš zdôrazňoval „*utilitárny, apologetický a komentátorský*“ charakter našej spoločenskej vedy a filozofie.

Priznávam sa, že v *Prehlade dejín slovenskej filozofie* (1965), ktorý sa v štúdiu glosuje niekoľkými kritickými poznámkami, napísal som okrem iného toto: „čoskoro po februárových udalostiach zasiahli do našej vedy a filozofie veľmi naliehavo hľadiská politickej funkčnosti a bezprostrednej spoločenskej zaangažovanosti. Na vedu a hlavne na tzv. ideologické disciplíny začalo sa veľmi dôrazne apelovať, aby čo najpohotovejšie *slúžili najaktuálnejším otázkam praxe a politickoideovým potrebám*“ (487). A ďalej: „Dôsledok faktu, že naša veda a v prvom rade filozofia zanedbali svoju špecifickú problematiku a svoj ústredný výskum, ktorý je predpokladom optimálneho rozvoja aplikovaného výskumu a skutočnej pomoci praxi, bola chronická, mnohoročná stagnácia našej vedy a filozofie“ (488). A napokon: „Najmä však krátko po XX. zjazde a potom až po XXII. zjazde KSSZ sa aj u nás už celkom otvorene vystupovalo proti mechanistickým deformáciám marxistickej filozofie a proti *utilitárnemu, apologetickému a komentátorskému* ponímaniu vedy vôbec a najmä filozofie“ (488).

Dôvodil som vtedy a aj pri iných príležitostiach, že mnohé nedostatky uplynulých rokov vyvierali z okolností, že filozofia zanedbávala svoj základný výskum vychádzajúci z hlbokých a podstatných vrstiev marxizmu-leninizmu.

Na valnom zhromaždení členov ČSAV v júni tohto roku vyslovil som sa k tejto otázke takto: „Pokiaľ ide o postavenie spoločenských vied, päťdesiate roky poskytujú nám mnohé draho zaplatené skúsenosti. Globálne možno povedať, že spoločenské vedy v päťdesiatych a začiatku šesťdesiatych rokov vo svojom celku (okrem vzácných výnimiek) neskúmali — vo zmysle skutočnej marxistickej dialektiky — rozpornú podstatu, vývinové tendencie a perspektívy spoločensko-kultúrnych javov. Obyčajne sa absolutisticky kládli a interpretovali prezentované úlohy a vydeľovali sa podľa aktuálnej potreby jednotlivé momenty z komplexnej skutočnosti. Samozrejým dôsledkom tejto situácie bolo etapovité pranierovanie *chronickej stagnácie* vedeckého bádania v oblasti spoločenských vied. Aj toto malo istý podiel na krízovom vyústení roku 1968. Pravda, toto vyústenie sa ani zďaleka nevyznačovalo len pozitívnym úsilím o rehabilitáciu a uplatňovanie skutočného marxizmu-leninizmu v oblasti spoločenských vied, ale postupne celkom výrazne aj vôbec jeho popieraním a zamietaním. Obidve tieto tendencie vyrástli z prehmatov a chýb minulých

rokov a zásadne ich treba rozlišovať. Východisko z krízy je podľa mojej mienky v rozvoji spoločenských vied na platforme skutočného marxizmu-leninizmu“.

V knižke *Problémy, portréty, retrospektívy* (1965) som napísal: „V obdobiach sociálnych prevratov a revolúcií zasahujú do vedeckej a kultúrnej tvorby a jej hodnotenia obyčajne veľmi výdatne hladiská bezprostrednej politickej funkčnosti a efektu“ (95). A ďalej: „Tieto hladiská sa však začali chápať čoraz mechanickejšie a vulgárnejšie“ (96). A napokon: „Mnohé oblasti vedy sa smeli pohybovať naozaj iba v rámci anticipovaných schém“ (98).

A opäť v uvedenom *Prehľade* konštatujem: „Ideová rozkolísanosť, často predhadzovaná viacerým našim filozofickým pracovníkom, vyvierala predovšetkým z okolnosti, že filozofia zanedbávala práve svoj základný výskum“ (487). O tom výrečne svedčia *pre-mnohé* dokumenty. Ešte aj v publikácii z roku 1960 sa opätovne tvrdí, že napríklad L. Novomeský v zajatí doktríny „estétstva“ vystupoval proti „dogme“ marxizmu-leninizmu, a preto túto „dogmu“ ani neaplikoval v živote, v kultúre ani vo svojej poézii. Atď. ap.

Na spomenutom valnom zhromaždení členov ČSAV vyslovil som ešte toto: „Principiálnym predpokladom veľkých úspechov súčasnej vedy je predovšetkým rozvíjanie *ústredného teoretického jadra každej disciplíny*; uschopňuje totiž výdatne prispievať k riešeniu komplexných problémov vzostupu celej našej spoločnosti a kultúry“.

V knižke *Problémy, portréty, retrospektívy* som osobitne zdôraznil, že aj sama filozofia má svoju imanentnú stránku a stránku spoločensko-kultúrnej funkčnosti. Lenin pokladá za veľmi dôležitú Heglovu požiadavku „imanentného vznikania rozdielov“ a hovorí, že je to vnútorne objektívna logika evolúcie.

Pravda, pojem imanencie sa môže interpretovať aj ako izolovaný vnútorný samopohyb a môže — ako sa v štúdií L. Szántóa a A. Siráckeho správne konštatuje — strácať svoj konkrétny, historický a triedny obsah. Vo svojej poslednej knižnej práci *Problémy filozofie* (1970) tvrdím, že pojem imanencie, korektne interpretovaný, je výrazom svojprávnej špecifickosti daného konkrétneho vývinového procesu. Každý takýto proces je iba relatívne autonómny. Nijaký vonkajší impulz nevchádza do tohto špecifického procesu ako taký, ale daný proces reaguje na externý podnet svojzákonne. V tomto zmysle imanentné zákonitosti (ich vnútorná dialektika) nie sú izolované od ostatných oblastí reality.

Z tohto teoretického poznatku vyplýva — ako uvádzam v knižke *Problémy, portréty, retrospektívy* — že „skutočný rozvoj filozofie je podmienený plodným kontaktom a tvorbou prácou na jednotlivých úsekoch vedeckého poznania . . .“ (98).

Praktické kontakty a stimuly z oblasti spoločensko-kultúrneho diania a spoločensko-triednych zápasov povzbudzujú a inšpirujú tvorivú prácu na poli filozofie a vedy. Vo svojom vývinovom trende je tvorivá práca často sprevádzaná omylmi a chybami a treba ich prekonávať na ceste k hlbšiemu poznávaniu skutočnosti. Napriek tomu, celý tento proces, ak je takto podnecovaný, *ale len vtedy*, a nie je mechanicky determinovaný a dirigovaný, *nenarúša* charakteristickú osobnostnú vývinovú líniu ideového a kultúrneho tvorcu.

Ako som povedal, v tejto glose sa vyslovujem iba k jednej, hoci veľmi významnej a podnetnej otázke, ktorú nastoľuje štúdia *O problémoch a východiskách nášho filozofického myslenia*. Bolo by užitočné, keby aj iné otázky, rozoberané v štúdiu, podnietili užitočnú diskusiu. Je to v intencii autorov štúdie.

Napokon, celkom mimochodom, ešte toto: v štúdiu sa konštatuje, a domnievam sa, že je to diskutabilné tvrdenie, že „v posledných rokoch sa zvlášť rozpracúvala problematika človeka (filozofická antropológia) a humanizmus . . . táto problematika bola v značnej miere poznamenaná aj vplyvom existencializmu, novopozitivismu, štrukturalizmu“.

Ako je známe, filozofická antropológia sa chápala, a iste právom, ako antipód filozofického scientizmu a najmä neopozitivismu. Preto by bolo užitočné aj túto otázku ozrejmiť bližšie a konkrétnejšie.

PROBLÉMY A PERSPEKTÍVY LOGICKÝCH VÝSKUMOV VO FILOZOFICKOM ÚSTAVE BULHARSKEJ AKADEMIE VIED

Podľa rozhodnutia Prezídia Bulharskej akadémie vied zo septembra 1969 bola vo Filozofickom ústave sformovaná sekcia logiky s dvoma základnými profilmi: súčasná formálna (matematická) logika a dialektická logika. Sekciu vedie prof. Angel Bankov, DrSc. V kolektíve sekcie pracujú: vedecký pracovník Bogdan Ďankov, CSc., vedecký pracovník Boris Čendov, CSc., vedecký pracovník Anrij Eškenázy, CSc., ktorí sa zaoberajú súčasnou formálnou logikou a vedecká pracovníčka Nedialka Michova, CSc., ktorá pracuje s problémami dialektiky. Taktiež sa na práci sekcie logiky zúčastňujú aj aspiranti Iskra Jcová a Ivan Punčev; prof. Angel Bankov pracuje aj vo formálnej, aj v dialektickej logike.

Vydelenie sekcie logiky je zákonitým výsledkom aktívnej činnosti na problémoch súčasnej logiky a jej metodologickej úlohy vo vývoji poznania, ktorá sa robila v rámci bývalej sekcie Dialektického materializmu a logiky. Táto problematika určovala tvar a základné smery spomínanej sekcie. Musíme poznamenať, že túto aktívnu a plodnú vedecko-výskumnú prácu značne umožnil a umožňuje vzťah prof. Bankova k novým, aktuálnym a dôležitým logickým problémom, ako aj jeho vecnosť a pedagogický takt v organizácii a zameriavaní vedeckých výskumov.

Čo je najcharakteristickejšie, ak sa môžeme tak vyjadriť, pre základnú takticko-strategickú líniu v organizácii a realizácii logických výskumov u nás?

Základným cieľom pre vedenie sekcie bolo naštudovať a rozpracovanie dôležitých teoretických a metodologických problémov, ktoré vyplývajú jednak z vlastného vývoja súčasnej logiky, jednak aj z požiadaviek a zvláštností jej uplatnenia a metodologickej úlohy v súčasnej vede. Bola prítomná snaha, aby celá činnosť spočívala na základoch a duchu tvorivej sily marxisticko-leninskej filozofie a metodológie.

Bezpochyby je to veľká úloha, ktorej splnenie predpokladá relatívne veľmi veľký kolektív vedeckých pracovníkov. Preto v snahe prekonať niektoré obmedzenia vyplývajúce z malého počtu nášho kolektívu logikov, vedenie sekcie siahlo k niektorým špeciálnejším formám v organizácii vedeckej práce. Sú to: 1. kolektívne rozpracovanie komplexných problémov, 2. organizovanie a uskutočňovanie seminárov logiky, 3. príprava a vydávanie kolektívnych prác (zborníkov) a 4. nadväzovanie kontaktov pre spoluprácu s logikmi mimo sekcie, a taktiež so zahraničnými logikmi zo ZSSR, Poľska atď. Týmto spôsobom videla a hľadala naša sekcia možnosti rozpracovania zložitých a zodpovedných problémov v spolupráci a integrácii snáh jednotlivých logikov, čím sama spôsobila rozširovanie a upevnenie tejto spolupráce a integrácie v logickom výskume u nás. Sme, prirodzene, ďaleko od rôznych ilúzií a preceňovania, súčasne nám však naša vlastná skúsenosť dáva možnosť byť optimistickými a čo je dôležitejšie, vždy usilovnejšie hľadať spoluprácu v oblasti logiky s našimi partnermi v socialistických krajinách. Preto je hlavná pozornosť zameraná na kolektívne rozpracovanie komplexných problémov, napriek tomu, že v našom pláne sú zapojené aj individuálne vedecké témy podľa plánu Filozofického ústavu.

Prvou skúškou tejto línie bola príprava a publikovanie prvej vedeckej práce (zborník)